

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
The Journal of Social Sciences Institute
Yıl/Year: 2019 – İlkbahar / Spring Sayı/Issue: 43
Sayfa / Page: 253-271
ISSN: 1302-6879 VAN/TURKEY

Makale Bilgisi / Article Info - Geliş/Received: 25.01.2019
Kabul/Accepted: 06.03.2019 - Araştırma Makalesi / Research Article

**VAN TÜRKÜLERİNİN KONU-
LARI BAKIMINDAN TAHLİLİ***

**ANALYSIS OF VAN FOLK SONGS
IN TERMS OF THEIR SUBJECTS**

Arş. Gör. Talha ÇİÇEK

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü
Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi ABD
ORCID: 0000-0002-1849-7794, cicektalha21@gmail.com

Öz

Kültür, her toplumun nesilden nesile aktardığı maddi ve manevi değerleri oluşturan toplumun kendisine has özelliklerini meydana getirir. Böylece kültür ait olduğu toplumun diğer toplumlardan ayrılmasını sağlayan bir hüviyet sergiler. Aynı zamanda Kültür, toplumsal olay ve olguların yansıtıldığı bir yapıdadır. Bu yansıma gündelik hayatta kendisini gösterdiği gibi kültür dairesi içinde yer alan ürünlerle de sağlanmaktadır. Kültürel yapıya sahip olan halk ürünleri, içinde buldukları yörenin geleneğini yansıtan bir özellik sergilemektedir. Bu durum, halk edebiyatı ürünleri olan türküler için de geçerlidir. Belli bir ezgiyle okunan şiirler olarak karşımıza çıkan türküler, ait olduğu yöre halkının yaşayışını, geleneklerini daha genel tabirle sosyo-kültürel yapısını başarılı şekilde işlemekte ve aktarmaktadır. Söz konusu durum türkülerin içeriğine de tesir etmektedir. Genel konular olan; aşk, hasret, ayrılık, din, ölüm, tarihi olay vb. konuların dahi yöresel özellikler sergilemesi bu savı güçlendirmektedir. Bu çalışmada, yapılmış olan derlemeler neticesinde kayıt altına alınan Van türkülerinin konuları üzerinde durulacak ürünler konu başlıklarına göre ele alınarak yöresel kavram ve ifadeler belirtilecektir. Türkülerde işlenen konuların yoğunluğu saptanmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türk Halk Edebiyatı, Van, kültür, türkü, konu.

Abstract

Culture constitutes the unique characteristics of the society that creates the material and spiritual values that each society conveys from generation to generation. Thus, the culture exhibits an identity that allows the society to be separated from other societies. At the same time, culture is a structure in which social events

* Bu çalışma 'Van Türkülerinde İcra Şekil ve Muhteva' başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

and facts are reflected. This reflection is reflected in everyday life as well as the products contained in the culture circle. The folk products, which have a cultural structure, exhibit a characteristic that reflects the tradition of the region in which they are located. This also applies to folk songs that are folk literature products. The folk songs are what we see as a poem, read with a certain melody successfully process and convey the traditions of the local people and the socio-cultural structure of their traditions. This situation also affects the content of folk songs. The fact that even general issues such as love, longing, separation, religion, death, historical event and etc. exhibit local characteristics reinforces this argument. As a result of the compilations, products that are covered in Van folk songs in terms of subject matters will be addressed by the local concepts and expressions will be specified. Van recorded as a result of the compilations in this study will be evaluated according to folk music topics and local concepts and expressions will be indicated. The intensity of the subjects covered in folk songs will be studied.

Keywords: Turkish Folk Literature, Van Province, folk song, culture, topic.

Giriş

Müzik, temelinde sesleri barındıran bir olgudur. Doğada farklı formlarda bulunan müziğe, ilk şekilleri olarak yansıma sesler kabul edilen suyun akışı ya da kuşların cıvıltısı, rüzgârın uğultusu örnek verilebilir. Müzik seslerden meydana gelen bir sanat biçimi olarak kabul edilir. Nitekim bundan ötürüdür ki Ömer Naci Soykan (2012: 32) müziğin diğer algı sanatları içinde en maddi en reel sanat olduğunu düşünür ve müziğin maddi yönüyle birinci sıraya konulmasını, müziğin diğer tüm sanat tarzlarını kendinde taşımasına bağlar.

Sanatsal bir aktivite olan müzik birden fazla öğeden oluşmaktadır. Berna Tuncer (2005:9) XIX. yüzyıldan başlayarak günümüze kadar gelişen teorilere göre müziğin; “dil”den, hayvan seslerinden, insanların birbiriyle olan ilişkilerinden esinlenerek doğmuş olduğunu açıklar. Bu söylem, müziğin ortak bir etkileşimin ürünü olduğu göstermektedir. Kültürel bir temele dayanan müzik insan-toplum etkileşimi ekseninde değişerek şekillenerek günümüze ulaşmıştır.

Müziğin kültürel bir altyapısı vardır. Bu sebeple; dünya üzerinde var olan her toplumun bir müzik kültürü olduğu rahatlıkla söylenebilir.

Halkın edebi ürünlerinden olan türküler, söylendiği konjonktürü yansıtan bir temele sahiptir. Nitekim Güneş Ayas’ın (2015: 27) besteci, yorumcu ve dinleyici arasında bir iletişim kurulduğunu ve bu iletişimin ancak toplumsal olarak paylaşılan bir anlam ve değerler sistemi varsa kurulabileceğini söylemesi bu savı güçlendirir. Gelenek, görenek ve yaşam stiline paylaşıldığı bu iletişim sağlayan ürünler hemen her konuda söylenmiştir. Konularını aşk, tabiat, ayrılık, gurbet vb. oluşturduğu bu ürünlerin anlatı-

mında ait olduğu yörelerin özellikleri görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında ana konusu aşk olan yöresi farklı türkülerin aşkı anlatışlarının ayrı ve birbirinden uzak olduğu görülmektedir. Bu hususun oluşmasındaki ana etken yöresel özelliklerin ürüne yansımalarıdır. Söz konusu durum sadece türkülerde değil halk edebiyatının diğer mahsulleri için de geçerlidir.

1. Türkü

Türkü, Türklere mahsus ezgiler olup bir müzik kültürü varlığının kanıtı niteliğindedir. Belli bir ezgiye sahip, bentlerden oluşan, aruz ya da hece ölçüsüyle söylenen ürünlerdir. İcra edildikleri yörelerin kültürel özelliklerini yansıtan türküler, Türk sözlü kültür ürünlerindedir. Türk halk edebiyatının anonim ürünleri arasında yer alan türkü 15. yüzyılda aruzlu örnekleriyle Türkmenistan'da, 16. yüzyılda heceli örnekleri Anadolu coğrafyasında görülür (Kaya, 2004: 147). Kökeni 600 yıla dayanan bu tür üzerine pek çok tanım yapılmıştır. Bu tanımlardan bazıları şu şekildedir:

Türkü, Türklere mahsus bir beste ile söylenen halk şarkıdır. (Köprülü, 2012: 236).

Halk türküsü ezgi ile söylenen halk şiiridir. (Başgöz, 2008, 15).

Türkiye'nin sözlü geleneğinde, bir ezgi ile söylenen halk şiirlerinin her çeşidini göstermek için (âşık şiirleri için dahi) en çok kullanılan ad 'türkü'dür. (Boratav, 2016: 171).

Türklere özgü ezgiler olup, halkın asıl iç âlemini yaşatan, beşikten mezara kadar bütün yaşayışını içine alan en önemli edebi ürünlerdir. (Yardımcı, 2013: 81).

Bize göre 'türkü' 'Türklere mahsus ezgiler olup', bir nazım şeklinin veya türünün adı değildir. (Oğuz, 2001: 16)

Duygu, düşünce, hayal ve birey ya da toplum olarak doğumdan ölüme kadar yaşanan, insan ve toplumda iz bırakan bütün olayları dile getiren, sevinçli ya da üzüntülü zamanlardaki coşku ve heyecanı yansıtan, kaynakları genellikle ozan, türkü yakıcı ve söyleyicisi kişilerden oluşan, hangi edebiyat şubesine ait ya da hangi biçim ve türde ortaya çıkmış olursa olsun halka mal edilerek anonimleşen, şölende, düğünde, toplantıda ve her türlü icra ortamında dillerden düşürülmeyen, icrası, icra ortamı ve konusuna göre kendine has bir ezgiyle söylenen manzum ürünlere türkü denir. (Yakıcı, 2007: 44).

Verilen tanımlara bakıldığında vurgunun ezgi üzerinde olduğu görülmektedir. Türkünün ezgiden bağımsız bir şekilde düşünülmemesi gerektiğini gözler önüne sermektedir. Çünkü türküler her ne kadar sözlü kül-

tür ürünleri olsa da yazıya geçirildiklerinde birer şiir olarak görülmektedir. Türküyü yazılı formdan ayıran en büyük özellik ezgidir.

Aşağıda yer alan tanımlarda ise türkünün, Türk halk edebiyatı anonim türlerinden olduğu belirtilmiş ve şekilsel olarak hangi vasıflara sahip olduğu açıklanmıştır. Ancak unutulmamalıdır ki türkünün sabit şekilsel özelliklerinden bahsetmek oldukça zordur. Bu sebeple türkünün, belli bir şekilsel özellik sergilememesi, onu bir nazım şeklinden çok nazım türüne yaklaştırır (Çiçek, 2018: 7).

Halkın ruh halini, derdini, neş'esini, zevkini, dünya görüşünü, inancını, karşılaştığı hadiseleri yansıtan; hece ölçüsüyle ve bir veya dört mısralı bentlerle çoğu defa bağlantıların getirilmesiyle, söylenen; manzum ve ezgili anonim ürünlere türkü denir. (Kaya, 2004: 148).

Türküler, belli bir nazım biçimine sahip olmayan hece ölçüsüyle meydana getirilmiş anonim ürünlerdir. (Aça, 2011: 553)

Türküler şekil yönünden kıtalar biçiminde, duraklı veya duraksız, 7-15 heceli kalıplarla yazılmıştır. Türkülerde kıtalar yapı bakımından iki bölümden oluşur. Birinci bölüm türkülerin asıl sözlerinin bulunduğu "bent" adı verilen bölümdür. İkinci bölüm ise bendin sonunda tekrarlanan "nakarat"tır. Bu bölüme bağlama ya da kavuştak da denir. Bentler ve kavuştaklar kendi aralarında kafiyelenir. Türküler, hece ölçüsünün bütün kalıplarıyla söylenebilir, ancak genellikle yedili, sekizli ve on birli hece ölçüsü kullanılmıştır. (Artun, 2013: 4)

Halil Atılğan (2003: 19) ise bu türü daha genel bir tanımlamada bulunarak, Türk halkının yaşama mücadelesinin tele ve dile yansımaları olarak açıklar.

Verilen tanımlardan yola çıkarak türkünün; belli bir şekli olmayan çoğunlukla hece ölçüsüyle söylenen ancak aruzlu örneklerinin de olduğu, belli bir müzikaliteye sahip, dizelerden oluşan halk edebiyatının ezgiye dayalı türü olduğu söylenebilir. Daha spesifik bir söylemle türkü; söz, ezgi ve ritim unsurlarının kültürel bir zeminde oluşturduğu türdür.

2. Çalışmanın yöntemi

Van yöresi, türkü bakımından ele alındığında fazla ürünün olmadığı düşünülmektedir. Ancak yapılan araştırmalar mevcut yörenin türkü bakımından zengin olduğunu gözler önüne sermiştir. Söz konusu yöredeki türküler üzerine yapılan çalışmalar bir elin parmaklarını geçmeyecek kadar azdır. Türkiye Radyo Televizyon Kurumu'nun yayınlamış olduğu "Türk Halk Müziği Sözlü Eserler Antolojisi 1-2-3" haricinde Nail Tan ve Salih

Turhan'ın "Van Halk Müziğine Giriş Sözlü ve Sözsüz Ezgiler" ile Murat Oto'nun "Geçmişten Geleceğe Van Türküleri-1 (Sözlü Kırık Havalar)" çalışmaları karşımıza birer müstakil eser olarak çıkar. Derleme çalışması olan iki eser de yöre türküleri anlamında son derece önemlidir. Özellikle Oto'nun Sözlü kırık havalar eserinde bulunun iki yüz kırık beş türkü, TRT repertuarında bulunan elli Van türküsünü ve diğer çalışmalarda yer alan türküleri de içinde barındırarak Van yöresi türkü birikiminin dikkate değer bir yapıda olduğunu gözler önüne sermektedir.

Oto'nun yayınlanamayan diğer bir çalışması, Van yöresi uzun havalarını içermektedir. Bu çalışmada yer alan yüz yedi türküyle beraber Van türküleri üç yüz elliye geçmektedir. Ancak bu sayının tamamı anonim türküleri kapsamamaktadır. Sözü ve bestesi şahsa ait olan türküler, marşlar, varyantlar ve âşıklara ait sonradan bestelenmiş şiirlerin sayısı yüz sekseni bulmaktadır. Van türküleri yukarıda paylaşılan ve ulaşılan kaynaklar dâhilinde metin merkezli bir yöntemle incelenecektir. Aşkın, gurbetin ayrılığın veyahut tabiatın bu ürünlerde kullanımı ve çoğunluğu üzerinde durulacaktır. Bu çalışmada bahsi geçen türküler çıkartılmış ve anonim olan yüz yetmiş dolayında türkünün tamamının konusal analizi yapılamayacağından ötürü verilen başlıklar altında anonim olan ve konu yoğunluğunun tespit edildiği türkülere yer verilecektir. Konu analizinin akabinde ulaşılan sayısal veriler tablo şeklinde paylaşılacaktır.

3. Konularına göre Van türküleri

Türküler menşei bakımından sözlü ürünler olup belli bir ezgiye sahiptir. Varlığını belli bir dönem bu şekilde sürdüren, kuşaklar arasında geçişi sözlü aktarım yoluyla sağlanan türküler daha sonra yazıya geçirilmiştir. Ancak yazıya geçirilmeyen ya da yazılı döneme yetişmeyen ürünler kaybolmuş, unutulmuş veyahut değişmiştir. Unutulmaya veya değişmeye tek sebep yazılı ortama aktarılmama değildir. Bir diğer sebep, ürünlerin içeriği ve bu içeriği nasıl yansıttığıdır. Türkülerin konuları bu bakımdan, onların unutulmasına ya da zihinlerde kalıcılığını korumasında etkili olmaktadır. Toplum derinden etkileyen konuların işlendiği ve duygusal bir muhtevaya sahip olan ürünlerin toplumsal düzende varlıklarını uzun süre devam ettirdiği rahatlıkla söylenebilir. Bu açıdan bakıldığında Van yöresinde bulunan türkülerin konusal dağılımı şu başlıklar altında incelenmiştir:

3.1. Aşk Konulu Türküler

Türküler akla geldiğinde büyük yekûn tutan konuların başında muhakkak ki aşk gelmektedir. Aynı durum Van türküleri için de geçerlidir. Ali Yakıcı (2007: 211) bu durumu şu şekilde izah eder: "Türkiye başta olmak üzere, Türk dünyasında adı ne olursa olsun "Türkü" olarak derlenip yayımlanan metinler konu bakımından incelendiğinde büyük çoğunluğu-

nun aşk ve sevgi konusunu işlediği görülecektir.”

Aşk, bir duygu yoğunluğudur. Bu durum hem kadın hem de erkek için geçerlidir. Türkülerde de bu yoğunluğu görmek mümkündür. Öyle ki bazı dizelerde anlatıcının ya da sevgilinin hareketleri gözler önüne serilmektedir. “Ha bu dereden can bu dereden” (Türkiye Radyo Televizyon Kurumu [TRT], 2006b: 439) türküsünde “Dediler yârin geldi / Başımda saçım oynar” dizeleri ve “Merdivandan yukarı” (Oto, 2013: 198) isimli türküde geçen “Dediler yârin geldi bala / Seğirttim yalın ayah” dizeleri aşkın dışı vurumudur.

Sevgiliyi yüceltme, aşkın en önemli yönlerinden biri olarak türkülerde ortaya çıkmaktadır. Van türkülerinde de bunun örneklerini görmek mümkündür. “Arpa orağa geldi” (Oto, 2013: 15) isimli türküde anlatıcı sevdiğini “Galhın selama durun” diyerek yüceltir. Bu yüceltme, anlatıcının sevdiğine duyduğu aşkın büyüklüğünü belirtmektedir. Söz konusu türküde sevgili erimiş bala benzetilmektedir. Türkülerde teşbih sanatına oldukça yer verilmektedir. Bu türküde olduğu gibi sevilen şahıs benzetmelerle yüceltilerek anlatılır. Benzer şekilde “O süsem o sümbül o gül o bağındır” (TRT, 2006b: 621) türküsünde “Ele bir yâr sevmişem / Her gören ona bakar” cümleleri bize sevilen kişinin güzelliğini vurgulayarak bir yüceltmeyi aktarır. Aynı ifade “Su gelir millendirir” (TRT, 2006b: 704) türküsünde “Öyle bir yar sevmişem / Erciş’i dillendirir” şeklindedir. “Su gelir merdin merdine” (Oto, 2013: 229) türküsünde geçen “Su gelir daşa değer / Kirpikler kaşa değer / Öyle bir yar sevmişem ki / Yedi kardaşa değer” dizeleri, güzelliğin yüceltilmesine ilişkin bir başka örnektir.

Türkülerde karşılaşılan bir diğer husus sevgilinin fiziğinin övülmesidir. Türkülerde, erkekler yiğit özellikleriyle aktarılır ve övülürken, kadınlar fiziksel özellikleriyle tasvir edilmektedir. ve övülmektedir. “Karşıdan yâr geliyor” (TRT, 2006b: 530) türküsünde “Yeleşti dar geliyor” dizesiyle sevilen kişinin fiziğine değinilmektedir. “Çarpanak’ta bir güzel var” (Oto, 2013: 68) türküsünde ise âşık; “Çarpanak’ta bir güzel var / Uzun örük saçları var / Yanağından benleri var / Çenesinde Gamzesi var” dizeleriyle sevgilisini tasvir etmektedir. “Kerpiç duvar daşlıdır” (TRT, 2006b: 545) türküsünde “Yârim kalem kaşlıdır / Yârim sırma saçlıdır” dizeleriyle sevilen kişinin güzelliği fiziksel özelliklerine vurguyla belirtilmektedir.

Kültürel değerler beraberinde belli başlı kaideleri de oluşturur. Mevcut kurallara uymak herkes için geçerlidir. Türkülerde bu normları dolaylı olarak görmek mümkündür. Bu bakımdan, bazı zamanlar analitik bir söylem geliştirmek gerekir. “Mendilimde kışmış ile badem var” (TRT, 2006b: 594) türküsünde “Akşam vakti köşelerde buluşak” dizesi ve türkünün bağlantı kısmında aşğın; “Yavaşı söyle köşelerde âdem var” dizeleri,

bir kuralın varlığını ve bu kuralın çiğnendiğinin göstergesidir. Bir kadın ve erkeğin aralarında toplumsal bilgi dâhilinde bağ olmadan yalnız görüşmeleri uygun olmadığından akşam vakti görüşmek zorunda kalırlar ve bu görüşmede âşık sevdiğini, köşelerde başkaları olabilir, bizi görebilir ya da duyabilir şeklinde telkinlerle dikkatli olması konusunda uyarır. Bu söylem, buluşmaların hoş karşılanmadığını ve başkalarına görünmemek için çaba sarf edildiğinin göstergesidir.

Bazen karşı tarafa vermek istediğininizi mesajı aleni bir şekilde söyleyemez, anlatamazsınız. Bu gibi durumlarda, türkülerin işlevsel özelliği ön plana çıkmaktadır. Türküler, bir ezgiye sahip olduğundan kimi zaman ezgi altında yatan gerçek ifadeler gözden kaçır ve asıl sahibine ulaşır. “Lal mercanlar mercanlar” (TRT, 2006a: 403) türküsünde “Gece gelme gündüz gel / Findo seni parçalar” ya da “Bahçaya gel ki görüm” (TRT, 2006a: 108) türküsünde “Bahçaya gel ki görüm / El uzat bir gül verim” ifadeleri söz konusu duruma örnek verilebilir. Bu mesaj, türkü vasıtasıyla ulaşması gereken yere ulaşmış daha sonra dilden dile aktarılarak günümüze değin gelmiştir. Bu gibi türkülerin; aşka, sevgiye dayalı bir anlam içermesi, belli bir ezgiye bağlı olması çalışmanın etkinliğini arttırmaktadır.

Aşk bazı zamanlarda umulanı vermez. Daha çok yaralar ve yıkar. Bu gibi durumlarda âşık sitem etmekte, sevdiğine karşı bazı tavır ve tutumlar sergilemektedir. Nitekim karşılıksız aşk söz konusu olduğunda ifadeler de sertleşmektedir. “Belinde kama” (Oto, 2013: 33) türküsünde “Eğer beni almaz isen / Gençliğine doyma sevdiğim” dizelerinde âşık, aleni ifadeyle bedduada bulunmaktadır. “Lal mercanlar” (TRT, 2006a: 403) türküsünde “Menden Başka Seversen / İki gözün kör ola” dizelerinde de benzer bir tavır söz konusudur.

Naz bazı zamanlar sevgilinin hoşuna gitse de ‘fazla naz âşık usandırır’ ifadesi kültürümüzde yer edinen sözlerdendir. Van yöresi türkülerin de sevgilinin nazdan usandığı farklı şekillerde dile getirilmiştir. “Oy elcevaz elcevaz” (Oto, 2013: 95) türküsünde “Etme bana sen de naz” ve “Elcevaz’ın kızları / çekilmiyor nazları” söylemi Bitlis/Adilcevaz yöresindeki kızların genel anlamda nazlı olduklarını vurgulamaktadır. Verilen örneğe yakın bir anlatım “Mehlemizin bu kızları” (Oto, 2013: 185) türküsünde “Mehlemizin bu kızları / çekilmiyor nazları” dizelerinde görülmektedir. Naz her zaman usandırıcı bir öge olarak çıkmaz karşımıza, kimi zaman da bir güzelliği, sevgiyi çağırıştırır. “Yörü güzel yürü törümeyesen” (Oto, 2013: 277) türküsünde “Sen de benim gibi sor nazlı yâri” ve “Sevmeden kaybettim nazlı yâri” dizelerinde nazlı yâr ifadeleri söz konusu durum için örnek teşkil etmektedir. Aynı zamanda geleneksel yaşamın sürdüğü birçok Anadolu köy ve kasabasında kız tarafının, oğlan tarafına naz etmesi âdet-

tendir ve bu biraz da kendini ağırdan almak anlamına gelir (Uğurlu, 2007: 362). Bu sebeptendir ki Türk geleneğinde naz durumunu anlatan en genel ifade şudur: “kız evi naz evi”.

Aşk-sevgi konusunun işlendiği türkülerde karşımıza çıkan bir diğer konu işmardır. İşmar, Güncel Türkçe Sözlükte; baş, göz, elle davranışta bulunmak anlamındadır¹. “Masa üstünde testi” (TRT, 2006b: 584) türküsünde “Acı tatlı söz eder / İşmar eder göz eder / Oğlanın ne suçu var / Her ne eder kız eder” dizelerinde anlatıcı, açık bir ifadeyle sevgilinin işmarlarından yani hareketlerinden ötürü âşığın suçu olmadığını, tek suçlunun işmar eden sevgili olduğunu açıklamaktadır. “Gaplarında guyi var” (Oto, 2013: 150) türküsünün “Senin o işmarların yüri yüri yandım oy oy / Beni ciğerden yakar Gülcan öldürün meni” dizelerinde âşık sevgilisinin işmarlarından dolayı acı çektiğini belirtmektedir.

3.2. Ayrılık / Gurbet Türküleri

Van türkülerinde yoğun olan bir diğer konu ayrılık ve gurbettir. Ayrılık sadece sevgiliden değil, ebeveynden ya da diyardan da olabilmektedir. Kimi zaman bir savaş, kimi zaman hastalık kimi zaman ekmek parası düşürür yollara ve sebep olur ayrılığa.

“Ağrı dağının suları” (Oto, 2013: 2) türküsünde, “Gel artık sevdiğim gayrı /Mahrum etme gözlerinden /Yüreğimde hasretin var /Sızlatıyor ah derinden” dizeleri sevilen kişiye duyulan hasretinin bir yansımasıdır. Bahsi geçen şahsın nerede olduğu ya da neden dolayı gittiğine dayalı bir açıklama olmamasına rağmen hasret kendisini belli etmektedir. Aynı şekilde “Atlari getirin paytona goşah” (Oto, 2013: 18) türküsünde “Memleket ırahtır yare gavuşah” dizeleri gurbette olan bir âşığın temennisini vurgular. Gurbet, bir tür unutma ve unutulma olarak çare gibi görünmektedir (Uğurlu, 2007: 363).

Âşık ayrılığı bazen kendi ifadeleriyle açıklar. “Bizim köyde düğün var” (Oto, 2013: 50) türküsünde “Men sevdim eller ala / Bana yazıh değilmi” ifadeleri ayrılığın gerçekleştiğini sevgilinin başka biri tarafından alındığını yani evlendiğini bildirmektedir. Söz konusu ayrılığı “Akşam aralar beni” (Oto, 2013: 6) türküsünde de “Sevdiğimi el almış / Gurbet ellere gidim” dizelerinde de görmekteyiz.

“Mendi yoldum bahçadan” (TRT, 2006b: 592) türküsünde, “Ben sevdim eller aldı / Muradım yarım kaldı” ve “Ben sevdim eller aldı / Yüreğim yaralıdır” dizeleri, gerçekleşmiş ayrılığın bildiricisi konumundadır. Benzer bir söylem “Karşıdan yâr geliyor” (TRT, 2006b: 530) türküsünde

¹ http://www.tdk.org.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5c49ae-9f5af7b8.45275118. (Erişim Tarihi: 18.01.2019)

“Men sevdim eller aldı” dizesinde görülmektedir.

Bir âşık için ayrılık oldukça zor bir durumdur. Ancak âşığı âşık yapan ayrılığa karşı sevdiğine kıyamaması olacak ki “Kalecikten bir yar sevdim” (Oto, 2013:147) türküsünde, “Ermeni’ye nasıl meyil vermeli / Başım alıp bu diyardan gitmeli” dizeleri ayrılığı bildirirken “Sen ağlama kirpiklerin dökülür / Dökülür de benim boynum bükülür” ifadeleri sevgiliye kıyamamanın göstergesidir.

“Ayvanın altından geçtim” (TRT, 2006a: 93) türküsünde, “Gari-bem Vatanım Yoktur / Elimden Tutanım Yoktur / Düşmüşem Gurbet Elle-re / Arayıp Soranım Yoktur” dizeleri evinden uzak olan kişinin yalnızlığını ve hasretini gözler önüne sermektedir. Sözlü kültür ürünü olan türküler belli bir olay çevresinde oluşan ürünlerdir. Teknolojik gelişmelerin olmadığı dönemlerde yaşadığı yerden uzak düşen kişilerin aileleriyle görüşebileceği bir kitle iletişim aracının varlığından söz etmek oldukça zor veya hut diledikleri zaman hasretlerini ve gurbetlerini bitirecek ulaşım araçları günümüzde olduğu gibi yaygın değildir. Bu açıdan bakıldığında anlatıcı, içinde bulundu zaman da yalnızlığından ve çaresizliğinden ötürü sitemde bulunmaktadır.

Ölüm, ayrılığa sebep unsurlardan biridir. “Arpa ekdim biçemedim” (TRT, 2006a: 54) türküsünde “Ali Paşa’yı vurdular / Haraboldu Van’ın mülkü” dizelerinde ölümle beraber gelen bir ayrılık anlatılmaktadır. Van’da görevli olan Ali Paşa, Gürcistan üzerinden İstanbul’a gideceği sırada Ermeni bir haydut tarafından öldürülür. Bunun üzerine yöre halkı, vazgeçilmez bir ayrılık olan ölüm üzerine söz konusu dizeleri söyler.

“Zılan deresi de bükülür gider” (TRT 2002: 200) türküsünde hasretin meşakkati şu şekilde ifade edilir: “Sıladan ayrıyam içim kan gider / Yeter felek yeter çektiğim yeter / Öldürdün yeter bitirdin yeter / Ayrılık perişan eyledi beni”.

“Kalkın durnam kalkın dağlar başına” (TRT,2002) türküsünde, “Babam ihtiyardır yollar ırağdır” ifadesiyle “Kıratımı nallatırım” (Oto, 2013: 167) türküsünde geçen “Ölürüm ben görmeyince memleket yakın o yar irak” dizeleri gurbetin getirdiği zorluğun ve psikolojik buhranın söz-lere yansımış halleridir.

“Ben giderim Erek yolu” (TRT, 2006a: 130) türküsünde “kınama-yın arkadaşlar / Ben bir yosmaya vuruldum / Kalmışım gurbet ellerde / Halin nedir diyenim yok” dizeleriyle öz eleştiri yapan ve hatasını kabul eden anlatıcı, gurbet ellerde yalnız kaldığını açıklamakla beraber “Güzel sevmek çok hoş amma / Ayrılmak yaman şimdi” bağlantı dizeleriyle ayrı-

lığı açıklamaktadır.

“Erikler çiçek açtı” (Oto, 2013: 105) türküsünde “Benim sevdiğim dilber / Bıraktı meni kaçtı” dizeleri, ayrılığın habercisi konumundadır. “Sarı sarı sarıyam” (Oto, 2013: 222) türküsünde “Yâri kime sorayım” ifadesinden sonra gelen “Men düştüm gurbet ele / Yedi mendil çürüttüm / Gözyaşım sile sile” ayrılığın ve gurbetin beraberinde ne denli zorluklar getirdiğini göstermektedir. Yakın bir anlatımı “Gün olaydı tan olaydı” (Oto, 2013: 135) türküsünün birinci dörtlüğünde görmekteyiz: “Gittiğim yer Van olaydı” gibi temenni ifadeleri, yerini daha sonra “Erek dağı duman duman / Zalım felek vermez aman / Gurbet elde hayli zaman” dizeleriyle site-me bırakır. Söz konusu türküde asıl vurgu gurbetin beraberinde getirdiği olumsuz atmosferdir. “Kara yer kara yer” (TRT, 2006b: 518) türküsünde de benzer bir ifadeyi görmekteyiz. “Yâr orada ben burada / Buna canlar dayanmaz” dizeleri ve akabinde gelen “Hastalandım gelmedin / Geldin son nefesime” cümleleri olumsuzluklar silsilesini göstermektedir.

Bazen küçük suskunluklar bile ayrılık olarak kabul edilir. Ancak ayrılığın sebebi çoğu zaman bilinmez. Bu durum, beraberinde aşğın kendisini suçlu görmesine neden olmaktadır ki anlatıcı sevgilisinden ayrılmayı, kendisine beddua ederek tarif eder. Bahsi geçen hususu “Bu dağlar danelendi” (Oto, 2013: 55) türküsünde görmekteyiz. “Ne dedim neden küstün / Lal olsun ağzım dilim” dizelerinde anlatıcı suçunu bilmemekle beraber kendisine beddua ederek affını istemektedir. Kendisine kötü dilekte bulunan âşık “Mendilim garaladır” (TRT, 2006b: 592) türküsünde de yer almaktadır: “Ne dedim de darıldın / Lal olsun ağzım dilim”

Toplumsal düzen kimi zaman ayrılığı tetikleemektedir. Özellikle toplumsal statüler, erkeğin çalışma durumu ya da işin çeşidi ailenin maddi durum vb. faktörler firaka sebebiyet vermektedir. “Ezem ezeden oğlan” (TRT, 2006a: 355) türküsünde yer alan “Babam sana kız vermez / git para gazan oğlan” dizeleri kişinin statüsünün ilişkilerde edindiği rolü gözler önüne sermektedir. Maddi yetersizlikten ötürü rencide edilen âşık, “Sevdim murad almadım / Bıraktı meni kaçtı” dizeleriyle ayrılığın gerçekleştiğini bildirmektedir. “Yeri yeri durnam gar geldi” (TRT, 2006b: 793) türküsünde, “Sevdiğine kız vermez / Bizim Erciş beyleri” dizesi, toplumsal bir norma dikkat çekmektedir. Bu söylemin realiteyi yansıtmadığı tartışılrsa da türkülerde ortaya çıktıkları dönemin kültürel kodlarının işlendiği unutulmamalıdır. “Çimende süri kazlar”(TRT, 2006a: 236) türküsünde “Gaç gündür görmemişem / ciğerim ona yanar” ifadeleri âşğın sevdiğine duyduğu hasreti vurgular.

3.3. İstek / Arzu Türküleri

Van türkülerinde aşk ve ayrılık konusundan sonra en fazla istek-ar-

zu türkülerinin çokluğu dikkat çekmektedir. Türkü yakıcılar kimi zaman yakın çevresinden maddi isteklerde bulunurken kimi zaman da spiritüalist bir bakış açısıyla dilediklerini yaratıcıdan ister. Beşeri ve metafizik istekler yöre türkülerinde şu şekillerde yer almaktadır:

“Oğul bu dağlar ne dağlarsın” (Oto, 25) türküsünde “Yeter ağlatma beni / derde bağlatma beni” ifadeleri oğluna hasret kalmış bir annenin arzusudur. “Deniz gibi dalgalanma” (Oto, 34) türküsünde “Deniz gibi dalgalanma / Durna gibi havalanma / Gözün el malına salma” dizeleri anlatıcının kendi kişiliğinden beklentilerini gözler önüne serer.

“Kadir Mevlam budur senden dileğim” (Oto, 64) türküsünde “Kadir Mevlam budur senden dileğim / Bizi yolda koymayasan kış günü yar” dizelerinde anlatıcının yaratıcısından isteğine şahitlik etmekteyiz. “Ay doğdu Bedir Allah” (Oto, 2013: 19) türküsünde de dileğin muhatabı yaratıcıdır. Türküde geçen “Ya benim muradım ver / Ya beni öldür Allah’ım” dizeleri bir duadır. Dua kelimesinin; kulun bütün benliğiyle yüce yaratana yönelerek ondan istek ve dilekte bulunması (Cilacı, 1994: 529) manası da türküde istek konusunun işlendiğini kanıtlar niteliktedir.

“Bahçalar barı çalar” (Oto, 2013: 24) türküsünde “Leyla’m etme biz de kal” diyen âşık sevgilisine açıkça isteğini sunmaktadır. “Bir zaman ayrı kaldık” ayrılığın yakın zamanda bittiğini bu sebepten ötürü âşığın bu ricada bulunduğunu açıklamaktadır. “Bu küçede var üç taş” türküsünün “Üçü kaynım olsaydı / Biri bana arkadaş” dizelerinde izdivaç istenmektedir. Arkadaş ifadesi dolaylı bir şekilde evliliği bildirmektedir. “Karanfilin buharı” (Oto, 2013: 155) türküsünün son dörtlüğü olan “Tabancamın yanında / Bir de bıçak olaydı / Delikanlının yarı / Belden ince olaydı” dizeleri anlatıcının arzularını aleni bir şekilde aktarmaktadır.

Burada ayrı bir hususa değinmek gerekir. Van yöresi türkülerinde metin içinde bazen birden fazla konuyla karşılaşmak mümkündür. Aşk ile başlayan bir türkünün sonu ayrılık veyahut istekle başlayan bir türkünün sonu aşkla bitebilmektedir. “O yar gelir yazı yabana” (Oto, 2013: 206) türküsünde bu durumu görmekteyiz. Aşk, ayrılık, arzu-istek konuları bir aradadır. Birinci bentte geçen; “Aşka düşen divane gezer” dizesi aşkı, ikinci bentte geçen; “Yüreğime hançer de vurdu” dizesi ayrılığı ve üçüncü bentte geçen “Mezarımı derin kazın da, dar olsun / Altı lale üstü de sümbül olsun yar” dizeleri isteği belirtmektedir.

“Kars’a giderim Kars’a” (Oto, 2013: 157) türküsünde geçen “Bu dağlar olmasaydı / Sararıp solmasaydı / Ayrılık olmasaydı” dizeleri arzuları belirtmenin yanında ayrılığın olumsuzluğuna dem vurmaktadır.

“Ah le ana le ana” (Oto, 2013: 183) türküsünde “At minderi otu-

rak / Sen al meni men seni” dizelerinde istek belirtile de “İki yar sevenleri / hançer ile vurmali” ifadesinde toplumsal bir eleştiri söz konusudur.

“Pencerede şişesin” (TRT, 2006b: 645) türküsünde ilginç bir istekle karşılaşmaktayız. “Benim düştüğüm gibi / Pencereden düşesin” dizelerinde aslında bir tevriyeli anlatıma yer verilmiştir. Âşık sevdiğinin penceren düşmesini istemektedir çünkü kendisi onun âşkına yenik düşmüştür.

“Memmoy can” (Oto, 2013: 191) türküsünde, “Bu sevdadan kurtulak” dizesi bir arzunun ön söylemidir. Asıl istek daha sonra gelen “Sen al meni men seni” dizesindedir. Benzer bir söylem “Yar güzel gül ezer” (Oto, 2013: 257) türküsünde “İmam gurbanın olam / Kes nikâhı kurtulak” dizelerinde görülmektedir. Kurtuluş imamın nikâhı tamamlamasına bağlıdır. Çünkü nikâh, âşık için kesin bir vuslattır.

3.4. Doğal Çevre ve Mekân İle İlgili Türküler

Türküler de çoğunlukla karşılaşılan öğelerden biri doğal güzellikler yani doğal unsurlardır. Bazen benzetme yoluyla bazen abartı yoluyla karşımıza çıkar bu öğeler. Kimi yerde karlı aşılmaz bir dağ oluverir kimi yerde suyun berraklığı saflığı olur. Van yöresi türkülerinde de karşılaştığımız diğer bir konu doğal çevredir. Daha önce belirtildiği gibi yöre türkülerinde birden fazla konu iç içedir. Bu bölümde doğal çevrenin olduğu tüm türkülerini almak yerine konu ağırlığının olduğu ürünler seçilmeye çalışılmıştır.

“Van kalesi bedendir” (Oto, 2013: 246) türküsünde yer alan “Van kalesi bedendir / Erek dağından aştım / Mavi bir göle düştüm / Edremitin elması / Ne hoş olur yemesi” dizeleri; Erek dağı, Edremit ilçesi ve bu ilçeye mahsus olan elma, birden fazla öğeye yer verildiğini göstermektedir. “At binmeli yaylaları gezmeli” (Oto, 2013: 16) türküsünde ise; “Ata binmeli yaylaları gezmeli / Nerden aşar yaylasını bu Van’ın / Güzel bu Van’ım, canım bu Van’ım” dizeleri Van yöresi yayla geleneğine dair izler taşımaktadır. Anlatıcı son dizelerde Van’a vurgu yaparak şehri yüceltmektedir.

“Başkale yolları taşır geçilmez” (Oto, 2013: 31) türküsünde, “Başkale yolları taşır geçilmez / Hangüveng suları buzdu içilmez / Gürpınar yeni kazadır doyulmaz / Yeşil Van’ın her tarafı çayır çimen bağ olur” ifadeleri ilin ilçelerine dair bilgiler vermektedir. Gürpınar’ın yeni ilçe olduğu bilgisi türkünün oluşturulduğu dönemin bulunmasına yardımcı olacak tarzda bir söylem geliştirirken son dizelerde Van’ın yeşilliğine değinilmiştir. Söz konusu türkünün ikinci bendinde yer alan “Gölün şarkı Van’dır garbı Tatvan’dır / Cenubu Gevaş şimali Süphan’dır / Şu Van’ın gençleri hep aldatandır / Yeşil Van’ın her tarafı çayır çimen bağ olur” dizeleri gölün çevresinde konumlanmış yerleri gözler önüne getirmektedir. Yön tah-

lilinden sonra vurgunun yapıldığı dize Vanlı gençlerin aldatıcı bir tarafının olduğudur.

Her şehir veyahut yaşanan her coğrafya sakinleri için farklı güzellikler muhteva eder. Türkülerde de bu ve benzeri duyguları görmek olağandır. “Sonbaharda bağlar döker gazeli” (Oto, 2013: 228) türküsünde “Her şeyi sevilir bu Cennet Van’ın” dizesinde yaşanan il Cennet’e benzetilerek yüceltilmiştir. “İlkbaharda millet gider galaya” ifadesi mevsimsel bir hareketi aktarmaktadır. İlin batısında konumlanan kale ve çevresi baharın gelmesiyle yeşerir ve topluma bir mesire alanı olur. Aynı türküde geçen “Gavunu bal kimse bakmaz dileğe” dizesi yöredeki kavun yetiştiriciliğine ve tarımsal aktiviteye göndermedir.

Doğal unsurlardan olan dağlar, türkülerde farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Bazen yol vermeyen dağlar, aşkın büyüklüğüne teşbih edilir. Bir Van türküsü olan “Süphan dağı Süphan dağı” (Oto, 2013: 233)’nın “Süphan dağı Süphan dağı / Heç eskilmez başın gari / Açma yorganın üşürsen” ve “Dağlar dağisan ezeli / Eteğin süslü bezeli / Ayırma sen sevenleri / Yol ver geçim Süphan dağı” dizelerinde benzer bir durum söz konusudur. Son dizesinde yol vermeyerek bir ayrılığa sebep olan dağın ilk dizelerinde fiziksel özelliklerine yer verilerek yüceltildiği ve kişileştirildiği görülmektedir.

Türkülerde mekânsal söylemlere de yer verilmektedir. Belli bir ile ait türküde farklı yörelerle ya da yöresel ifadelerle karşılaşmak son derece olağandır. “Urfa’ya paşa geldi” (TRT, 2006b: 755) türküsünde hasret konusu işlenmekte ve Urfa ili anılarak mekâna dayalı bir algı oluşturulmaktadır. Türküde yer alan “Urfa Urfa içinde” dizesi oluşan algıyı daha da güçlendirmektedir.

“Zilan deresi de bükülür gider” (TRT 2002: 200) türküsü Erciş hakkında aktarımlarda bulunur. Zilan deresi, ilçede yer alan bir deredir. Ayrıca türküde “Erciş’in düzünde çiçekler biter” dizesi söz konusu derenin konumunu netleştirir. “Bal yeme bal yeme bal şirin olur” (TRT, 2006a: 114) türküsünde, “Erciş’in kızları altından direk” dizesi mekânsal söylem içinde yöre kadınlarını yüceltmektedir. Türküler içinde buldukları yörenin kavramlarına yer verir. “Bizim eller ne güzel eller” (TRT, 2006a: 170) türküsünde mekân, ‘eller’ sözcüğüyle ifade edilmektedir.

“Karşıdan yar geliyor” (TRT, 2006b: 530) türküsünün “Şu Erciş’in dağları / Gül kokuyor bağları” dizeleri ilçede dağların varlığına değinmekle beraber kokulu güllerin yetiştiğini aktarmaktadır.

“Edremit Van’a bakar” (TRT, 2006b: 621) türküsünün “Edremit Van’a bakar / İçinde şamran akar” dizeleri türküye yansımış bir görseldir.

Edremit ilçesi il merkezine bakan bir konumdur. Ayrıca ilçede ‘Şamran’ isimli eski bir sulama kanalının varlığından bahsedilir.

“Zap suyu derin akar” (TRT, 2006b: 814) türküsünde doğu Anadolu bölgesinde oluşan Zap akarsuyuna gönderme yapılmıştır. Türkülerde yol vermeyen ya da vuslata mani olan doğal unsur çoğunlukla dağlardır. Ancak bu türküde geçen “Zap suyu geçit vermez” dizesi akarsuların da kimi zaman kavuşmaya engel teşkil ettiğini gözler önüne serer. Aynı türküde geçen “Zap suyu aktı geçti / Sinemi yaktı geçti” dizeleri de kavuşmanın gerçekleşmediğini bildirerek söylemimizi kuvvetlendirmektedir.

Van ilinin komşusu olan Bitlis, gölün batısında konumlanmıştır. “Bitlis dağlarında geyikler gezer” (Oto, 2013: 47) türküsünde bu il hakkında bazı bilgilere yer verilmiştir. Söz konusu açıklamalar her ne kadar günümüz için geçerli olmasa da türkünün oluşturulduğu dönemi yansıtır özellikler sergilemektedir. Ancak ‘geyik’ ifadesi realiteden uzak bir kullanımı da içermektedir. Van Gölü havzasında ‘maral, geyik’ sözcükleri güzel kelimesine eş bir anlamı muhteva etmektedir. “Bitlis’in dağları kayalık taşlık” ifadesiyle ilin fiziki yapısına vurgu yapılarak il genelinin dağlardan oluştuğu ve bu alanın da taşlık bir yapıya sahip olduğu bildirilir. Türkünün devamında “Van gölü derindir kayıklar yüzer” dizesiyle göle; “Çarpanakta bir güzel var” (Oto, 2013: 68) türküsünde, göl yüzeyinde bulunan adalardan biri olan Çarpanak adasına değinilmiştir.

“Erek dağının dibi”(Oto, 2013: 101), “Süphan dağı süphan dağı” (Oto, 2013: 233) ve “Erek dağının gari” (Oto, 2013: 102) türkülerinde yöre ve çevresinde yer alan doğal unsurlardan olan dağlar hakkında bilgilere yer verilmiştir. Süphan dağı, Van ili sınırlarında bulunmasa da Van Gölü Havzası olarak tabir edilen bölge içinde bulunmaktadır.

Bir ilin yeşil örtüye sahip olması o ilin belki de en önemli doğal özelliği hatta zenginliğidir. Bu durum türkülerde de kendisini göstermiştir. “Yeşil Erdiş’ten misen”(Oto, 2013: 267), “Yeşil Van’ın Çeşmeleri” (Oto, 2013: 268) ve “Başkale yolları taştır geçilmez” (Oto, 2013: 31) türkülerindeki ortak vurgu il ve bazı ilçelerinin yeşilliğindedir.

3.5. Yergi / Alay / Eleştiri Konulu Türküler

Çoğunlukla aşk, ayrılık, doğal çevre konularının işlendiği Van türkülerinde karşılaştığımız bir diğer tem, yergi-alay-eleştirdir. Türküler bir durum neticesinde ortaya çıkan ürünlerdir. Anlatıcı oluşan rahatsızlığını, yakaladığı ironik durumu muhatabı kırmadan, alegorik bir şekilde göstermek ister. Bu durumu sağlayacak ürünlerden biri de nitekim türkülerdir.

“Van gölü derindir” (Oto, 102) türküsünde “İnsan evladına böyle mi bezer? / Hiç olmasa ayda bir mektup yazar” dizeleri bir ebeveynin çocu-

ğuna ettiği sitemin göstergesidir. Ancak sitem direkt bir şekilde değil daha seviyeli bir şekilde sunulur. Söz konusu türküde geçen “Kurşuna vuran da iman olur mu? / Oğlan seni bana öldü dediler” dizesi içinde bulunan atmosferin daha da yumuşadığını göstermektedir. Oğlunun öldüğünü işiten baba, önceden verilen haberin yanlış olduğunu idrak edince siteminin gerekçesini açıklamaya çalışır.

“Tarak değmez” (Oto, 2013: 241) türküsünde yer alan “Tarak başına değmez / İnsanı hiç beğenmez / Olursa zengin olsun / Fakir inen evlenmez” ifadelerinde alaycı söyleyişin izleri görülmektedir. Kendisini beğenmiş bir kişinin anlatıldığı bentte son iki dize bir sosyal statünün yani ekonomik durumun varlığına işaret etmektedir. Türkünün son bendinde geçen “Sonunda eyvah diyer / Vurur iki dizine” dizeleri söz konusu durumun yanlışlığının farkına varlığına delalet eder.

“Pişiği vurdum daşinen” (Oto, 2013: 215) türküsünde satirik bir söylem söz konusudur. “Pişiği vurdum daşinen / Gözleri doldu yaşinen / Kebabı yuttu şişinen” söylemi Van kedisine dair hafızalarda olumlu bir izlenim bırakmasına olanak sağlar. Aynı türküde yer alan “Pişiğin gözleri mavi / Gavurmayı etti yâri / Sucuğa tohunma bari” ve “Pişiğin gözleri ela / Başına toplar dört bala / Evimi etti meyhana” dizeleriyle Van kedisinin en önemli özelliği olan gözlerinin birbirinden farklı renklere sahip olmasına değinilmiştir. Aynı zamanda kedinin esprisüel bir şekilde anlatılması zihinlerde merak uyandıran bir atmosfer yaratmaktadır.

“Kindireyi vurdum pişiğe” (Oto, 2013: 176) türküsünde “Kız Sebo elin kırıla / niye vurdun pişiğe” dizeleri muhatabın ‘Sebo’ olduğunu aktarır. Anlatıcı “Sebo teşi eğiri / Bak aba gözü seğiri / Sagan yemiş geğiri / Sufatına yer süpürü” dizeleri, alaycı söylemin türkünün geneline yayıldığını göstermektedir.

“Davulun sesi uzaklardan hoş gelir” (Oto, 2013: 82) türküsünde, bir atalar sözüne yer verilmiştir. Anlatıcı içinde bulunduğu durumu kimse- nin anlamayacağını yani dışarıdan görüldüğü gibi olmadığını açıklamaya çalışır. Atakan isimli kişinin anlatıcıyla yakınlık derecesine dair bir bilgi olmamasına rağmen, türküde geçen “Atakan Ankara’dan eli boş gelir” ifadesi bir kırgınlığın ve yerginin habercisidir.

4. Van türkülerinin konularına göre tablosal dağılımı

Türkü konusu	Konunun geçtiği Türkü Sayısı
1.Aşk Konulu Türküler	149
2.Ayrılık / Gurbet Türküleri	71
3.İstek /Arzu Türküleri	21

4.Doğal Çevre ve Mekân İle İlgili Türküler	20
5.Yergi / Alay / Eleştiri Konulu Türküler	10

Sonuç

Kültürel unsurları en iyi şekilde içeriğine yansıtan Türk halk edebiyatının ezgili ürünlerinden türküler, geleneğin icracısı konumundadır. Van türkülerinin konuları üzerine çalışılan bu araştırmada söz konusu durum bir kez daha ortaya konmuştur. Yöre türkülerinde, bulunulan çevrenin kültürel birikiminin izlerine rastlanmıştır. Türküler genel konu başlıkları altında incelenmiş olsa da konularda yöre halkının maddi ve manevi unsurları türkülerle serpiştirdiği görülmüştür. Geleneğin içinde yer alan kurallar, hasret, sevgi vb. durumlar manevi unsurlar olarak türkülerde karşımıza çıkarken; çevrede yer alan doğal güzellikler, yöresel ifadeler, geleneksel motifler maddi unsurlar olarak türkülerde yer almaktadır.

Van yöresi türkülerinde en fazla işlenen konuların başında aşk gelmektedir. İncelenen yüz kırk dokuz türküde aşk temi görülmüştür. Ancak söz konusu aşk daha çok somut olarak ön plana çıkartılmıştır. Bu durum yörede beşeri aşkın varlığına delil konumundadır. Ağırlıklı olarak işlenen ikinci konuyu yetmiş bir türküyle ayrılık ve gurbet oluşturmaktadır. Özellikle sevgiliden ayrılığın ve sevgiliye duyulan hasretin işlendiği türküler büyük bir yekûn tutmaktadır. Ayrılığın bir diğer sebebi ülke genelinde uğranılan mezalimler neticesinde askerlik görevinin uzun olmasıdır. İstek ve arzu konulu türküler konu yoğunluğu bakımından üçüncü sırada bulunmaktadır. İncelenen yirmi bir türküde, mistik unsurların fazla yer aldığı daha çok sevgiliden yana istek ve arzulara değinildiği saptanmıştır. Dördüncü sırada bulunan doğal çevre ile ilgili yirmi türkü saptanmış ve bu türkülerde, yörede bulunan yerler paylaşılmış bu alanların fiziki yapılarına dayalı anlatımlara yer verilmiş ve yöre tanıtımına katkı sağlayacak söylemlerde bulunulmuştur. Van türkülerinde; yergi, alay ve eleştiri konusu yirmi türküde tespit edilmiştir. Bahsi geçen konulu türküler son sırayı oluşturmakla beraber çevreye ve şansa ait veriler satirik bir anlatım yöntemiyle aktarılmıştır.

Konu bahis olan konuların farklı sayısal verilere sahip olması sosyolojik bir analizi beraberinde getirmektedir. Özellikle aşk türkülerinin ağırlıkta olması toplumda karşı cinse duyulan hislerin yansımalarıyla beraber toplumda bu konuda yer alan normların göstergesidir. Nitekim bu kurallar, bazı zamanlar beraberinde ayrılık getirdiğinden ötürü ayrılık konulu türküler ikinci sırayı teşkil etmektedir. Spiritüalist söylemin az da olsa görüldüğü türkülerde istek çoğunlukla vuslata dayalıdır. Bu durum, toplumda aşk olgusunun varlığına bu duyguyla beraber oluşan firakın belli

isteklere yönlendirdiğini gösterdiği gibi aşk ve ayrılık konusu kimi zaman aynı türkü içinde yer almaktadır. Doğal güzellik ile yergi alay ve eleştiri türkülerinin azlığı toplumun konusal bakımdan daha çok aşk, ayrılık ve istek konulu türkülere yöneldiğini göstermektedir.

Sonuç olarak; ele alınan yüz yetmiş civarında türküde aşk, ayrılık, hasret, gurbet, doğal çevre ile alay konularının ağırlıkta olduğu gibi bir türküde farklı konuların da işlendiği ve Van yöresi türkülerinde genel olarak yerel söyleyişe ve yöresel kavramlara yer verilmekle beraber daha somut bir anlatım tekniği kullanıldığı saptanmıştır.

Kaynakça

- Aça, M. (2011). *Tür ve Şekil Bilgisi*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Artun, E. (22-24 Mart 2013). Türkü Söyleme Geleneği ile Türkülerde Tür, Şekil ve Tasnif Üzerine Düşünceler. 4. S Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kurultayı, *Türkü, Türkülerimiz, Öyküleriyle Türküler Sempozyumu*, Fethiye-Muğla.
- Atılğan, H. (2003). *Türkülerin İsyanı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ayas, G. (2015). *Müzik Sosyolojisi Sorunlar-Yaklaşımlar-Tartışmalar*. İstanbul: Doğu Kitapevi.
- Başgöz, İ. (2008). *Türkü*. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Boratav, P. N. (2016). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. Ankara: Bilgesu Yayıncılık.
- Cilacı, O. (1994). Dua Maddesi. İslam Ansiklopedisi İçinde. (Cilt. 9) 529-530.
- Çiçek, T. (2018). *Van Türkülerinde İcra Şekil ve Muhteva*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- http://www.tdk.org.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5c49ae9f5af7b8.45275118 (E.T. 18.01.2019)
- Kaya, D. (2004). *Anonim Halk Şiiri*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Köprülü, M. F. (2012). *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Oğuz, M. Ö. (2001). *Halk Şiirinde Tür, Şekil ve Makam*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Oto, M. M. (2013). *Geçmişten Geleceğe Van Türküleri 1/ Kırık Havalalar*. İstanbul: Mavi Fikirler Medya Prodüksiyon.
- _____. *Geçmişten Geleceğe Van Türküleri 2/ Uzun Havalalar*. Yayımlanmamış Derleme Çalışması.
- Soykan, Ö. Naci. (2012). Müzik Nedir? Felsefi Bir Araştırma. *Doğu Batı*. (62). 29-42.
- TRT Yayınları. (2002). *Türk Halk Müziği Sözlü Eserler Antolojisi III*. Ankara.
- _____. (2006a). *Türk Halk Müziği Sözlü Eserler Antolojisi I*. Ankara.

- _____. (2006b). *Türk Halk Müziği Sözlü Eserler Antolojisi II*. Ankara.
- Uğurlu, S. B. (2007). Van Türkülerinde Aşk, Ayrılık ve Memleket Sevgisi. *II. Van Gölü Havzası Sempozyumu*. Tam Metin İçinde (s. 359- 367). T.C. Bitlis Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü.
- Yakıcı, A. (2007). *Halk Şiirinde Türkü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yardımcı, M. (2013). *Türk Halk Şiiri*. İzmir: Kanyılmaz Matbaacılık.